

DISSERTATIO INAUGURALIS
MEDICO - CHEMICA

DE

ANATHYMIASI
CINNABARIS

QUAM

DEO SOLO PRÆSIDE
GRATIOSÆ FACULTATIS MEDICÆ
CONSENSU

PRO LICENTIA
SUMMOS IN MEDICINA HONORES
ET PRIVILEGIA DOCTORALIA
RITE AC LEGITIME CONSEQUENDI

IN

INCLYTA ARGENTORATENSIVM UNIVERSITATE
SOLENNI ERUDITORVM EXAMINI
SUBMITTIT

ANNO 1780. DIE II. NOVEMBRIS

DIONYSIVS PONYRKA
GLUCHOWO - RUSSVS.

H. L. Q. C.

ARGENTORATI

Excudebat JOH. HENRICVS HEITZ, Academiæ Typ.

Artem experientia fecit
Exemplo monfrante viam
Et quæcunque fagax tentando reperit usus
In commune bonum MEDICI comperta dedere.

MANIL. Astronomic. I. 61 – 83.

SACRÆ CÆSAREÆ MAJESTATI

AUGUSTISSIMÆ

OMNIUM RUSSIARUM

&c. &c. &c.

IMPERATRICI

ET

AUTOCRATICI

CATHARINÆ

ALEXIEWNÆ II.

SACRUM.

AUGUSTISSIMA
IMPERATRIX

DOMINA CLEMENTISSIMA!

*P*risca primitias frugum fructuumque, ut eo ipso digniores agerent grates votaue sua funderent ardentiora, Diis offerebant: ego vero studiorum meorum primitias, pro tot tantisque TUIS erga me beneficiis, in perennem gratissimi animi significationem, SACRATISSIMO CÆSAREÆ TUÆ MAJESTATIS NOMINI ea, qua debeo fidelitate, ea, qua possum humilitate, ea, qua par est veneratione ac pietate confecro. TUÆ sunt, TUA enim excreverunt gratia. Leves quidem, rudique Minerva exaratae, at, si clementer eas aspexeris, ponderosissimae futurae.

Novit jam totus orbis TE magnam Minervae patronam; ut, si in quem, tum omni jure in TE praeprimis

quāderet dictum illud: sint maecenates, non deerunt Flacce, Marones. Propositis enim largissimis praemiis invitantur undique Eruditi, ut novis inventis locupletentur scientiae, accersentur artium periti, ut eadem ad possibilem perveniant perfectionem; mittuntur juvenes munificentia TUA stipati in varias exteras regiones ad varia Minervae Emporia, ut ibi variis imbuantur scientiis, variis instruantur artibus & Patriae suae evadant utiliores. Quam multa, varia, nova & rara, ex omnibus tribus naturae regnis, inventa, detecta, descripta & orbi Eruditorum communicata a litteratis TUIS, qui, jussu TUO & sumptibus ubique vastissimi TUI regni peregrinatum missi erant.

Haec TUA generosissima sollicitudo, hanc TUAM intensissimam curam & sollicitudinem, hunc TUUM vividissimum erga Patriam amorem & ardorem quis non videt, quis dubitat ad unam eandemque properare mentem? ut, in omnibus amplissimi TUI imperii regionibus

bus scientiarum artiumque jacta semina eo facilius, eo citius ad amoenissimos flores & maturos fructus perenni circulo excrescant, adolescant, perveniant; ut hoc ipso fideles TUI subditi non amplius discentes, sed jam docentes; non aliorum inventu imitantes, sed jam ipsi nova reperientes, observantes, excogitantes evadant, fiant.

Miratur cum RUSSIA omnis Europa excelsas animi TUI dotes; sapientissimas TUAS pro salute publica susceptas institutiones; studia TUA ad felicitatem & fortunam civium populorumque TUORUM amplificandas summo ardore conversa. Singulas alii, TU omnes virtutis dotes complecteris, nec deest TIBI aliquid ad perfectionem. Non capiunt TE angustae hae pagellae, QUAM totus fere non capit Oriens. Una manu Meridiem, altera Septentrionem tenes, terrarum aequae ac marium DOMINA. Sensit fulmen exercitus TUI Chersonesus Taurica, cujus victoria eo majorem TIBI apportavit gloriam, quod gentes ejus armis TUIS jam

devictas & Sceptro TUO subactas, nolueris sub jugum
abire, sed veteri illo Turcarum jugo a cervicibus earum
dejecto, libertate illas donasti; & sic ipsi TUI inimici
servatos se quam victos a TE vident, credunt, fatentur.
Quot millia gentium Christianarum exinde eduxisti, &
absque omni tributo terras TUAS inhabitare, rusticari,
artes scientiasque omnis generis exercere, commercia pro-
moveze clementissime concessisti. Vidit triumphantem
TUAM classem fervens Archipelagus ab accensa &
penitus devastata Turcarum classe. Exultat Pontus Eu-
xinus videns subditos TUOS navigantes & commercia
promoventes, qui tot secula impervius erat, nunc vero a
TE reclusus. TUA manus arrogantem & toties foe-
dera rumpentem Ottomannicam Portam domuit, ad pa-
cem quaerendam, & admissis omnibus a TE propositis
conditionibus, in gratiam redire coëgit.

Verba me non argumenta deficerent, si per singula
eundo, MAGNÆ CATHARINÆ opera comme-

enotare vellem : agit ideo fidelis RUSSIA maximas
Deo grates pro tanto munere sibi concesso, & ardentissi-
ma pro SAPIENTISSIMA SUA IMPERA-
TRICE vota fundit. Intellet demum mirabunda sera
posteritas rerum à TE gestarum magnitudinem. Sed
quid Oceano gutta? quid Soli facem? laudari non cu-
pis, sed laudanda gerere! Omnem hoc ipso supergressa
gloriam, cui eloquendae totus Orbis factus est orator. Vi-
ve hostium terror, TUORUM deliciae, multorum tu-
tela & anchora! aetate Nestorem, sapientia Salomo-
nem, fortitudine Alexandrum superans, & sequente
seculo tot immarcescibiles gloriae palmas, quot ho-
stium cervices mete! ita vovet

SACRÆ TUÆ CÆSAREÆ
MAJESTATIS

SUBDITISSIMUS SERVUS

DIONYSIUS PONYRKA.

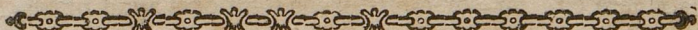
PROËMIUM.

Putas, imo jure, frontem dissertationis si respicis, me propositi mei ex abrupto, quod ajunt, a cinnabaris suffitu exordium facturum; sed cum suffumigia, licet alia, longissime a luis venereæ ortu, jamjam a medicis ad varios morbos, imo ipsi etiam luis venereæ curandæ, præter cinnabarina, varia alia, iterum, quam illa antiquorum fuere, diversa, adhibita fuerint; nolui ideo ut lectorem meum horum omnium, antequam ad cinnabarim perventum fuerit, fugiat historia. Tractatur itaque primo, an suffitus cinnabaris primis medicis notus erat? Secundo demonstratur via, qua ille in medicinam ad curandam luem veneream olim introductus fuit. Tertio recensentur etiam alia, quæ sub eadem forma, & in eundem, ac cinnabaris, adhibita fuerunt finem. Quarto ostenditur, qua methodo suffumigia illa olim adhibita, qui exinde secuti fuere eventus, & quomodo eadem hodie a plebe instituuntur? Quinto probatum itur, ut ajunt a priori, methodum, per suffumigia cinnabarina luem ve-

A

neream curandi, inefficacem, nec tutam, imo periculofam eſſe, ſimulque perpenditur, an eadem in malis ſaltem topicis, a lue venerea ortis, ut quidam, magni cæterum nominis, auctores, vel noſtra ætate putant, locum obtinere poſſit? quamobrem proſus e medicina rejicienda eſt, cum habeamus tutiora, efficitiora, & ad malum venereum penitus eradicandum valentiora. Habes ergo plura, quam quæ frons diſſertationis promittit, legenda, breviffime tamen contracta. Non deerunt, ut opinor, qui, materiam hanc, a multis ad naufeam uſque jam pridem tritam, &, tanquam ſuſpectam imo periculofam ex foro medico, maximo mortalium commodo, jam diu, ſaltem a ſapientioribus, proſus expulſam, me eligiſſe mirabuntur. Felix certe patria, ubi, a methodo hac lue veneream curandi, tantum abeſt ut medici vel chirurgi, tanquam rationales, ut etiam, bono eorum conſilio, agyrtæ, circumforanei, balneatores, emeritæ in paleſtra veneris anus, & quivis alii de ſæce plebis proſus abſtinuerint; ſed proh! mihi de mea ultimum gloriari non licet: cum ab his ſæcra hæc, per ſuffumigia cinnabarina lue veneream curandi methodus ad hunc uſque diem, maximo mortalium damno, quod mihi ipſi aliquoties videre contingit, hinc inde exerceatur. Cujus ergo, civium, populique ſaluti omnibus modis proſpicere, maxime intereſt? Medici, in Deum, Patriam, & proximos pii, atque cordati. Fallor, ni omnes, ad commune bonum, nati ſimus. Hæc cauſa, hic finis diſſertationis eſto.

I.

*An suffitus cinnabaris primis medicis notus erat.
tractatur.*

S. I.

Licet suffumigia vetulissimis jamjam temporibus ad plurium morborum curationem in medicina adhibita fuerint; compertum enim est eam medicationis formam olim laudatam & usurpatam fuisse ab HIPPOCRATE ad anginam *a*); ad fluores muliebres *b*); ad varia uteri vitia *c*); ad muliebria educenda *d*); a CORNELIO CELSO ad dolores nervorum *e*); ad vulnus a scorpione inflictum *f*); ad suffusionem *g*); a CLAUDIO GALENO, ad scirrhum *h*), ad muliebria educenda *i*); ad foecunditatem dignoscendam *k*); ad dyspnœam *l*); nec non ab universo medicorum posteriorum, tam Græcorum & Latinorum, quam Arabum & Christianorum quoque choro, qui ante ortum luis venereæ in Europa vixerunt; sed inter hæc omnia, licet varia ab iisdem adhibita fuerint, prout in locis cita-

-
- a*) Lib. 2. *de morbis.*
 - b*) *De morbis mulierum* Lib. 2.
 - c*) *Ibidem, de his, quæ uterum non gerunt* & *de natura muliebri,*
 - d*) *Aphorism.* 28. Sect. 5.
 - e*) Lib. 3. Cap. 27. Art. 2.
 - f*) Lib. 5. Cap. 27. Art. 2.
 - g*) Lib. 6. Cap. 6.
 - h*) Lib. 2. *Method. medendi ad Glauconem* Cap. 6.
 - i*) *Comment.* 5. ad *Aphorism.* 28.
 - k*) *Ibidem* ad *Aphorism.* 59.
 - l*) *De remed. parabil.* Lib. 1. Cap. 9.

B

tis videre est, nullam cinnabarinæ suffitionis apud prædictos auctores reperire est mentionem.

§. II.

Non leve sane ad demonstrandam & affirmandam hanc veritatem, veterum de hydrargyro opinio, suppeditat robur; utpote qui illum tanquam deleterium damnerent. Notus ille olim ARISTOTELI *m*) & THEOPHRASTO ejus discipulo *n*) PLINIOQUE *o*), atque ab usu medico diu exclusus, ut qui diceretur venenosus. Sic olim creditus fuit a DIOSCORIDE *p*) vim habere perniciosam potus suoque pondere interna exedere. Sic a GALENO *q*) relatus fuit inter deleteria, quamvis hoc GALENI de hydrargyro judicium aliorum sententia potius quam sua niti videatur, cum fateatur ipse alibi *r*): se nullum unquam hydrargyri periculum fecisse, interimat ne interne sumptus, an externe admotus? Sic demum ab universa medicorum posteriorum turba cum DIOSCORIDE & GALENO consentiente proscriptus fuit, ut apud ORIBASIMUM *s*), AETIUM *t*) & PAULUM AEGINETAM *u*) de eodem prostat. His itaque se habentibus, quid dubii restat ut concludamus, vetustiores cinnabarinæ suffitionis latuisse? cum constitutarum ejus partium una (hydrargyrum volo) ab iisdem pro veneno habita fuerit.

-
- m*) *Meteorolog.* Lib. 4. Cap. 8.
n) *Lib. de lapidibus, nomine Argenti fusi.*
o) *Histor. natur.* Lib. 33. Cap. 6. nomine *Argenti vivi.*
p) *De medicinal. materia* Lib. 5. Cap. 110. & *Alexipharm.* Cap. 28.
q) *De simpl. medicam. facultate* Lib. 4. Cap. 19. & Lib. 5. Cap. 19.
r) *Ibidem* Lib. 9. Cap. 3. Artic. 32.
s) *Medic. Collect.* Lib. 13.
t) *Tetrabib.* 1. Sermonem 1. Cap. 1. & *Tetrabib.* 4. Sermonem 1. Cap. 79.
u) *De re medica* Lib. 5. Cap. 62.

II.

Demonstratur via, qua cinnabaris suffitus in medicinam, ad curandam luem veneream, olim introductus fuit.

§. III.

Arabes tamen medici, minime vetustiorum præjudicio addicti, maluerunt suis potius periculis hydrargyri virtutem experiri, quam opinioni suorum in arte medica antecessorum adhærere. Primi itaque omnium ausi sunt argentum vivum exterius in forma unguenti adhibere: tum ad pediculos enecandos, ut constat ex RHASE v), SERAPIONE x) & AVICENNA y) ubi proponitur adversus pediculos unguentum ex argento vivo plerumque cum additis cineribus flicis & aceto: tum ad scabiem, herpitem, cæterasque cutis defædationes sanandas, ut liquet ex AVICENNA & SERAPIONE locis jam citatis, & ex MESUE z) ubi ad scabiem, impetiginem, & phlegma grossum, ut aiebant, duo adducuntur unguenta, ex multis quidem aliis composita, sed quibus immixtum est argentum vivum saliva extinctum.

§. IV.

In hoc mercurii vivi usu Arabes, fere omnes medicos, qui in Europa non solum ante, sed & post renata litterarum studia, claruere, habuerunt sectatores. Sic in pediculorum perniciem unguenta mercurialia a PETRO HISPANO a), celebri Medico, qui summus Pontifex creatus erat anno 1276; a GUILLELMO VARIGRANA b), qui

v) Lib. 9. ad Almanforem.

x) Lib. de simpl. medicina Cap. 385.

y) Lib. 2. Tract. 2. Cap. 47.

z) In Antidotario distinctione II.

a) In thesauro pauper. Cap. 4.

b) In secretar. subl. Tract. 3. Cap. 9.

Genuæ medicinam cum laude fecit, circa annum 1300; a BERNARDO GORDONIO c), qui Montispeffuli cum fama docuit anno 1305; a GUIDONE DE CAULIACO d) Summorum Pontificum Clementis VI. & Urbani V. Capellano & Medico ab anno 1348 ad annum 1363; a VALESCO DE TARANTA e), qui medicinam Mospelii professus est anno 1418, præscribuntur. Sic etiam unguenta similia contra scabiem variasque scabiei species, ut malum mortuum, phlegma falsum, afaphati &c. adhibita fuerunt a ROGERIO PARMENSI f), Medico circa annum 1250; a ROLLANDO CAPELLUTO g), Medico circa annum 1268; a THEODORICO h), Medico celebri circa annum 1280; ab ARNALDO DE VILLANOVA i) circa annum 1300.

§. V.

Inter omnia unguenta mercurialia tunc temporis usu receptissima famosum fuit olim *unguentum Saracenicum*, ideo sic dictum dubio procul quod ab Arabibus seu Saracenis acceptum putaretur, & quod præter alia continebat *Saphidem agriam* certum satis infectis cutaneis venenum: si enim hæc femina contrita capillis insperguntur, pediculos necant. Cum autem unguentum illud nonam partem circiter contineret argenti vivi, potuit sane cuti applicatum salivationem movere in plerisque, licet raro æger se ungeret hoc unguento. Et sane constat, nec PETRUM HISPANUM, nec THEODORICUM, nec GUIDONEM, hujus unguenti Saracenicus effectus latuisse, qui illo in perniciem

-
- c) LILII particul. 2. Cap. 9.
 - d) *Chirurg. magn.* Tract. 6. Doctrin. 1. Cap. 3.
 - e) PHILONII Lib. 7. Cap. 14.
 - f) *Chirurg.* Lib. 1. Cap. 42. *de morphaa alba.*
 - g) *Chirurg.* Lib. 1. Cap. 15. *de Rima seu Ruffa Capitis.*
 - h) *Chirurg.* Lib. 3. Cap. 49. *de malo mortuo.*
 - i) *Medic. practic.* Lib. 2. Cap. 43. *de scabie seu pruritu.*

pediculatorum usi fuerunt; duo enim posteriores diserte monent: hoc linimentum facere educere superfluiditates per os, balneando (bavando) & per subascellas resudando; additque GUIDO: "Argentum vivum nocere membrīs principalibus & dentibus atque gingivis," ideoque varia proponit gargarismata, quæ ab ore interiore noxam arcerent. PETRUS vero HISPANUS, proposito unguento suo Saracenco, quod argenti vivi partem octavam recipit, quod ille vocat *unguentum pretiosum ad scabiem*, & cuius efficaciam expertam esse ait, sic pergit *k*): hoc unguento ungetur patiens a parte cubitorum posteriore usque ad tres digitos versus manus, & a superiore parte genuum usque ad tres digitos inferius: ungetur ad solem vel ad ignem post nonam: & si videris phlegma ad vomitum vel inflaturam superiorum ascendere, cessa ungere: sin autem, unge usque ad VII diem. Exhis concludit Celeber. ASTRUC *l*) de prædictis auctoribus sic: illos autem primos omnium fuisse opinor, qui salivationem observaverint, cujus antiquiorem nullum medicum, nisi forsitan Alfaravium meminisse credimus, & qua tamen notabile incrementum medicinæ accessit, detecta nempe nova & antiquioribus Medicis incognita novæ evacuationis via.

§. VI.

Notandum vero est, omnes illos supra commemoratos auctores, qui unguenta mercurialia ad pediculos enecandos & varias cutis defædationes externe adplicare ceperunt, floruisse diu antequam lues venerea cognita fuit, per consequens & unguenta mercurialia ante ejusdem ortum jam in medicina externe exhibita fuerant,

k) *Theaur. pauper.* Cap. 76. *de scabiei curatione.*

l) *De morb. vener.* Lib. 2. Cap. 7. editione secunda.

de cinnabarino vero fuffitu nihilum quidem apud eodem auctores constat; non vana ergo conjectura est, filere illos de tali re, cujus & ipsi suo adhuc tempore expertes fuere.

§. VII.

Cum autem lues venerea, infelice sidere, in orbe nostro sese manifestaret, quæ tunc temporis, consensu fere omnium Medicorum, pro novo reputabatur morbo, & vidissent Medici eam a die in diem magis magisque sævire & tam pertinacem esse, ut omnibus adhibitis artis cognitæ moliminibus non cedat, obstupuerunt merito, cum nullum huic similem tractassent antea morbum. Unde plures fuerunt, qui declinabant omnino ægris lue venerea affectis medicinam præbere; alii obiter tantum tractabant malum, dum nondum ulla medendi methodus cognita erat; hinc pertæsi molestiarum, & morbi indomabili ferocia territi ægros suæ forti relinquebant. Crescente tamen infectorum numero non poterant amplius negare auxilium miseris, debebant ideo omnem movere lapidem omnesque intendere nervos in quærendis ad debellandum hoc malum medicamentis. Et cum scirent medici, qui primis luis venereæ temporibus vixerunt, unguenta mercurialia ad impetiginem, herpetem, scabiem, cæterasque cutis defædationes, tum ab antiquioribus medicis jampridem cum successu adhibita fuisse, tum a se ipsis quotidie feliciter adhiberi, & vidissent, luem veneream in initio cutim pustulis ac ulceribus mali moris defædare, quæ omnia a scabie, herpete &c. parum differre, aut saltem convenientiam habere videbantur, inde primum ipsis fuit, iisdem unguentis ex argento vivo paratis, novum morbum luem scilicet veneream ex analogia tentare curare, quo in casu optime secuti sunt CORNE-

LII CELSI confilium, qui auctor est in præfatione: “ Ut
 „ si incidat mali genus aliquod ignotum, non ideo Me-
 „ dicus de rebus cogitet obscuris, hoc est, in ignota in-
 „ quirat remedia ex conjectura, sed protinus videat, cui
 „ morbo id proximum sit, tentetque remedia similia il-
 „ lis, quæ vicino malo sæpe succurrerint, & per ejus si-
 „ militudinem opem reperiat ”

§. VIII.

Hæc methodus curatoria licet ex sola analogia pe-
 tita, non spernendos tamen suis præstitit teutatoribus ef-
 fectus, qui multis & celebribus medicis, quorum plerif-
 que luis venereæ exordia videre contingit, de variis un-
 guentis mercurialibus laudandis & proponendis, ansam
 præbuere, quales sunt: CORADINUS GILINUS *m*) & CAS-
 PAR TORRELLA *n*) anno 1497. SEBASTIANUS AQUILA-
 NUS *o*) anno 1498. ANTONIUS BENIVENIUS *p*) & WEN-
 DELINUS HOCK *q*) anno 1502. JACOBUS CATANEUS *r*) an-
 no 1505. JOHANNES WOCHS *s*) anno 1508. JOHANNES
 ALMENAR *t*) anno 1510. JOHANNES BENEDICTUS *u*),
 circa annum 1510. JOHANNES MANARDUS *v*) circa an-
 num 1520. ut multos alios omittam, instar omnium
 potest esse JOHANNES DE VIGO *x*) qui chirurgiam cum

m) In opusculo de morbo gallico.

n) In tractatu de pudendagra.

o) In tract. de morbo gallico.

p) In lib. de abditis morb. causis.

q) In lib. de mentagra.

r) In tractatu de morbo gallico.

s) In tract. de pestilentia anni MDVII. & ejus cura 1508.

t) In libello de morbo gallico.

u) De morbo gallico. Cap. 4.

v) In epistola ad MICHAELEM SANTANNAM Chirurgum.

x) Practica lib. 5. de morbo gallico Cap. 3.

laude exercuit, qui ipsi morbi venerei ingressui coætaneus vixit, & qui tractatum de eodem affectu circa annum 1514 conscripsit, ubi sic expressis verbis loquitur: “ Quid
 „ quid boni inventum fuit, tam de localibus quam uni-
 „ versalibus auxiliis pro curatione hujusmodi morbi gal-
 „ lici (& crede mihi tanquam experto in tali re) a THEO-
 „ DORICO, Capitulo *de malo mortuo*, & ARNALDO DE VIL-
 „ LANOVA, Capitulo *de cura scabiei*, accepimus”. AN-
 „ GELUS vero BOLOGNINUS 9) Medicinæ Doctor & Chirurgiæ Professor in Academia Bononiensi anno 1506. disertissime & enucleatissime omnium varia unguenta mercurialia describit.

§. IX.

Quod primum mercurii in curanda lue venerea adhibendi inventorem attinet, FALLOPIUS 2) hanc prærogativam JOHANNI BERENGARIO Carpenfi Medico & Profefori Chirurgiæ, primum in Ticinensi & demum in Bononiensi Academia, qui floruit anno 1520. tribuit, dum ait: „ Solum illum coluisse secretam hanc medicinam”. Sed celeberr. ASTUC a) aliter hac de re sentit, dicens: “ Vix
 „ in eam opinionem adduci possum, ut putem JOHANNEM BERENGARIUM Carpensem primum mercurii in lue venerea adhibendi inventorem fuisse, sed facile crediderim & hunc & JOHANNEM DE VIGO huic coætaneum egregios fuisse mercurialis therapie promotores, qui ea methodo ægrotantes quam plurimos curandos susceperint, & perfecte sanaverint, unde sibi comparavere & famam & divitias optimas &c ”.

§. X.

1) In tractata *de unguentis* Cap. 6.

2) *De morbo gallico* Cap. 76.

a) *De morbis venereis* Lib. 2. Cap. 7. editione secunda.

§. X.

Patet ergo, mercurii in unguento externe ad suam veneream adhibendi usum post apparitionem ejus in Europa citissime a Medicis tractum fuisse, qui se cum commendabilem in hoc etiam malo reddiderit, ceperunt Medici, ut qui ægrotantibus metuerent a remedio nondum satis explorato, in convenientem horum unguentorum præparationem & limitandam mercurii dosim accuratius inquirere, simulque de aliis etiam formulis ad hunc scopum facientibus sedulo cogitare; inde factum, ut, præter alia, cinnabaris etiam in suffitus forma eodem ipso tempore ac unguenta, tentata fuerit in curanda lue venerea ex analogia; qua de re celeberr. Astruc *b)* sic monet: „ ut „ illitus & illitus quidem ex hydrargyro usum habuere primis nascentis morbi temporibus, sic suffitus etiam, & suffitus quidem ex hydrargyro nihilo tardius in usu fuerunt, adeo ut hoc utrumque remedii genus inter antiquissima luis venereæ auxilia merito recenseatur, longe certe antiquiora decocto guajaci, remediisque omnibus, quæ chemia ex argento vivo conficit ore assumenda.

III.

Recensentur etiam alia, quæ sub eadem forma & in eundem finem, ac cinnabaris, adhibita fuerunt.

§. XI.

Et si omnia experimenta, quæ prima vice ex proprio cujusque arbitrio vel circumstantiis urgentibus instituuntur, sint incerti eventus nec non sæpe periculosa; sed cum tentando omnia reperiamus, omnesque artes sola experientia inventæ sint, ideo præter cinnabarim alia etiam,

b) De morbis venereis Lib. 2. Cap. 8. editione secunda.

ut sandaracha græcorum seu arsenicum rubrum, & risigallum seu auripigmentum, vulgo arsenicum citrinum, & multa alia ex regno vegetabili in eundem finem ad suffumigia, ac cinnabaris, a veteribus adhibita fuerunt, imo procedente tempore, cum vulgatiore fuerint preparata mercurialia varia, quæ chemicorum industria suppeditavit, moris fuit suffimentis addere præcipitatum rubrum, turpetum minerale, quin imo sublimatum corrosivum, quorum nota est drastringa acrimonia & deleteria proprietas; sed rara fuit tam inconsulta audacia atque demens temeritas, & hanc ob causam brevi evuluit.

§. XII.

Primi omnium, qui suffitionum mentionem ad curationem luis venereæ fecerunt, & qui inter vetustissimos de lue venerea scriptores numerantur, sunt ANGELUS BOLOGNINUS, Chirurgiæ Professor in Academia Bononiensi anno 1506; & JACOBUS CATANEUS, Medicus Genuensis qui florebat eodem circiter tempore; quorum primus, postquam explicavit, quæcunque ad administrationem unguentorum mercurialium spectant, quærit *c*) utrum inveniatur alia medicamina similem qualitatem habentia, ita ut ex eorum approximatione ad membra, inducant talem evacuationem (scilicet ptyalismum) respondet ipse: dicendum esse quod sic, non tamen a natura præfati medicaminis (hydrargyri) denudata valde, ut suffumigia. Alter multo disertius & suffumigiorum materiam & suffumigandi modum exponit: quidam *d*) inquit, in curatione horum, ex hoc morbo, languentium, vice malagmatum suffitionibus ex cinnabari utuntur, & mirabilia quandoque operantur. Sed hæc curationis methodus a nullo

c) Libro de unguentis Cap. 6.

d) De morbo gallico Cap. 9.

enucleatius & fufius describitur, quam a NICOLAO MASSA, qui id unum agit *e*) ut varias tradat fuffituum formulas, peculiare fuffitionis modos proponat, mirandas fuffumigationis virtutes & utilitates extollat.

§. XIII.

Modus hic luem veneream per fuffumigia curandi tam increbuit, ut ex tempore eo multi extiterint auctores, qui, fingulares de lue venerea fcribendo tractatus, expreffam fuffituum etiam mentionem fecerunt. Sic methodus ea medicationis fpeciatiim tractatur, a PETRO ANDREA MATHIOLO *f*), a HIERONYMO FRACASTORIO *g*); ab AUGERIO FERRERIO *h*); a GUILLELMO RONDELETIO *i*); a GABRIELE FALLOPIO *k*); a LEONARDO BOTALLO *l*); ab ALEXANDRO TRAJANO PETRONIO *m*); a GEORGIO DORDONO *n*); ab HIERONYMO CAPIVACIO *o*); ab AURELIO MINADOO *p*); a HERCULE SAXONIA *q*); ab ALEXANDRO MASSARIA *r*); ab ANDREA CESALPINO *s*); ab EUSTACHIO RUDIO *t*); ut tempori parcam, multos alios inferioris notæ nec recensere e re effe duco.

e) Lib. 5. Tract. de morbo neapolitano.

f) Opusc. de morbo gallico.

g) De morbis contagiofis Lib. 3. Cap. 10.

h) De pudendagra Lib. 1. Cap. 10. & 14.

i) De morbo italico in fine.

k) De morbo gallico Cap. 69. — 75.

l) De lue venerea Cap. 24.

m) De morbo gallico Lib. 6. Cap. 18. — 21.

n) De morbi gallici curatione Tract. 3.

o) De lue venerea.

p) De virulentia venerea.

q) De lue venerea Cap. 39.

r) Pract. Med. Lib. 6.

s) Art. Med. Lib. 4. Cap. 8.

t) De morbo gallico Cap. 13.

§. XIV.

Inde suffimenta, pro diversa conditione specierum ex quibus constabant, benigna alia, alia maligna appellabantur. Priora ex resinis, gummatibus, aromatibus, & lignis pinguioribus componebantur; posteriora præter allatas materias, alia etiam pharmaca, ut sandaracha Græcorum, auripigmentum, & præparata mercurialia, ut jam supra relatam, aut cinnabarium, quæ ea ætate a multis pro veneno habita fuit, in sui compositionem recipiebant.

IV.

Ostenditur, qua methodo suffumigia illa olim a medicis adhibita, qui exinde secuti fuere eventus, & quomodo eadem hodie a plebe instituuntur.

§. XV.

Species illæ, quas ad suffumigia ex morbi indicatione feligere visum fuerat, in tenuissimum pulverem redactæ, solebant vel in forma pulveris, cujus pugilli aliquot prunis inspergebantur, vel, ut diutius ignem nutrire possent, cum aliis materiebus, ut terebinthina aut styrace liquida in pastillos, trochiscos vel tabellas formatæ, ad suffumigia adhiberi. Æger, quoties suffumigiis locus esse videbatur, bene prius præparatus, nudus, stans vel sedens, concluso vel exerto capite, conopeo includebatur, per cujus fenestram, ad hunc usum factam, in appositum ad pedes crucibulum prunis plenum aliquid ex supra dictis speciebus per vices conjiciebatur. Ægri, qui toti in conopeo conclusi erant, in imminente deliquii periculo jubebantur os foramini in hunc usum fabricato applicare, ut novo aëri liber ad pulmones aditus esset, vel eundem per fistulam, cujus extremum foris extaret, trahere. De-

tinebantur ægroti magis minusve diu in conopeo, pro morbi gradu, symptomatum vehementia, & virium integritate. FALLOPIUS *u)* narrat: se sua ætate suffitiones per horam integram, aut dimidiam, aut per quartam vel tertiam horæ partem, prout valebat pati æger, plerumque protraxisse; deductus inde æger in cubili calefacto collocabatur & stragulis bene contegebatur, ut sudaret per unam alteramve horam, postea absterfo sudore vini haustus porrigebatur, & demum post aliquod tempus cibus concedebatur. Suffitiones ejusmodi quotidie, vel tertio tantum aut quarto quoque die, pro morbi vehementia aut virium robore adhiberi solebant; iterabantur vero sexies, septies, octies & novies, imo pluries, donec aut ptyalismus, vel alvi fluxus succederent, aut symptomata morbi evanescerent. Variam in variis subjectis præstabant hæ suffitiones evacuationem; sed triplex in plerisque teste FALLOPIO *v)* observabatur: solvebant ventrem & deducebant excrementa ad intestina, sicut pharmacum purgans; evacuabant fere semper per pulmones ac fauces, scilicet sputatione & ptyalismo; vacuabant per sudorem insignem.

§. XVI.

Viderunt porro Medici antiquiores suffumigia illa benigna appellata, etsi innocua, inefficacia tamen ad tollendum malum venereum, quapropter nec opem sibi in iisdem ulterius quæsierunt; fatebantur ultro iidem, utqui experientia edocti, suffumigia illa maligna dicta, esse remedium forte, sed non tutum, nec sine periculo, maxime vero cum suffumigia, ut efficacia essent, haud exiguam partem reciperent utriusque arsenici, quin imo cum non deessent inconsiderati nonnulli, qui præcipitati

u) De morbo gallico Cap. 72.

v) Idem ibidem Cap. 70.

rubri, turpeti mineralis, vel sublimati corrosivi partem aliquam auderent superaddere, minime ergo mirari licet, si hoc remedii genus non raro exitiale fuerit non modo infirmis, cachecticis, pulmonariis, incommodæ valetudinis, senibus, sed etiam adolescentibus, robustis, validis, optimæ corporis constitutionis, quibus pulmones sani, ceteraque viscera incorrupta essent. Actum agerem, si de successibus horum suffumigiorum auctores in testimonium hic loci adducere vellem, cum inferius occasionem habebo de iisdem uberius disserendi; hic tamen id addendum esse puto, quod multi jam sibi persuasi erant, non amplius talia administranda esse; sed cum non ex omni parte Medici de his remediis inter se consentirent, ideo nec in totum hæc medendi ratio in desuetudinem abire potuit.

§. XVII.

In his itaque rerum circumstantiis, cum causa capitalis ageretur, prudentiores Medici id negotii sibi impendere probe intellexerunt, ut medium quoddam tenerent, neu approbantium elogiis nimium confisi nocuam admitterent, neu improbantium vituperiis male deterriti, salutarem Medicinam repudiarent. Perpensis itaque rite omnibus & tam prosperis ac infaustis horum remediorum successibus suo momento utrinque ponderatis, ad accuratissimas therapeuticæ Medicinæ leges majori consensu attingere visum erat. Inde factum, ut ex suffimentis ad curandum malum venereum adhibendis, non modo arsenicum utruumque, sed etiam præcipitatus ruber, sublimatus corrosivus, aliaque excluderentur, sola vero cinnabaris, quam omni noxa vacare, & quam ad morbi venerei curationem efficaciter valere credebatur, retineretur. Noluerunt tamen Medici, ut cinnabaris hæc sim-

pliciter ad suffumigia adhiberetur, sed ut aliæ res quædam pauca tamen, ad gratum odorem conciliandum & fumum copiosorem diuturnioremque exhalandum, ei admiscerentur. Judicium hoc non ex conjectura, aut inanis artis ostentatione, sed ex causa assumi persuasi sibi videbantur. Nempe si sudores essent movendi, styracem, nucem moschatam, succinum &c. quæ poros recluderent; si ulcera curanda, myrrham, mastichen, olibanum &c. quæ siccarent & detergerent, ad rem facere æstimabant. Ceterum suffitiones cinnabarinæ plane eodem modo, sub iisdem cautionibus, prout ægri conditio, vel morbi contumacia concedebant, eadem iteratione vel per intervalla, ut superius jam relatam, administrabantur. Quod dosim ejus spectat, ALEXANDER TRAJANUS PETRONIUS in libro sexto *de morbo gallico* x) monet: „non debere „ in singulis suffumigiis excedere unciam, nec minorem „ esse semiuncia”.

§. XVIII.

In hunc modum & ad has Medicinæ leges Anathy-
miasis seu suffitio Cinnabarina revocata tutior ideoque &
acceptior esse videbatur, & ob eam causam brevi ita in-
crebuit ac in tanto honore aliquamdiu fuit, ut hydrargy-
rosi five illitioni mercuriali, cæterisque aliis ore assumen-
dis mercurialibus remediis ad debellandum virus vene-
reum efficaciter valentibus, proxima accesserit; hinc fa-
ctum, quod methodus hæc, cujus fama ubique dispersa
jam fuit, suos sibi invenerit patronos, qui ejus virtutem,
efficaciam utilitatemque extollere & publice prædicare
fas esse duxerunt. Sic NICOLAUS MASSA y) testatur: „se
„ inter alios, duos suffumigiis cinnabarinis curavisse, qui,

x) *Aphrodisiac.* pag. 1300.

y) *De morbo neapolitano* Lib. 5. Cap. 7.

„ etſi pluries inuncti fuerint, non potuerunt tamen ſanari, & ille cum ſuffumigiis proceſſit uſque ad reſolutionem omnium apoſtematum, habita ratione virtutis”. Idem z) narrat: “ ſæpe ſe non potuiſſe aliquos morbum neapolitanum patientes unctiõibus ſanare, quod tamen ſuffumigia præſtiterunt”. Sic GUILLELMUS RONDELETIUS a) gloriatur de ſanato a ſe ope ſuffumigiorum ab ulcere narium a morbo italico nato, quod non potuerat curari a Medicis Italiae, neque ab aulicis, neque a cæteris Monſpelienſibus. Idem ſibi plaudit ibidem de quodam nobili, qui per ſex meſes Lugduni a Medicis & Chirurgis tractatus fuerat, neque tamen ulla diætâ, ullo medicamento curari potuerat, & cujus ulcus ipſe quatuor diebus curavit ſuffumigiis. Sic demum GABRIEL FALLOPIUS b) refert: “ ſe in lippitudine venerea cum inflammatione adnatæ & exulceratione corneæ ſæpius uſum fuiſſe cauteriis, decoctis, & aliis, ſed fruſtra, cum ſymptomata in ſuo robore perſiſterint, quamobrem deveniſſe ad ſuffumigia, & ſanatos fuiſſe ægros.” Fatetur idem auctor candide: fuiſſe quendam notarium, quem ipſe multum aliis medicamentis incuſſum fatigavit, & quem poſtea mulier quædam ſuffitibus incolumem reddidit; ſed videbimus ſtatim, non diu hos auctores in ſua ſententia perſiſtiſſe, nec eandem amplius defendere potuiſſe, cum ulteriori experientia meliora de iisdem ſuffumigiis didicerint.

§. XIX.

Quamvis ſupra commemorati ſcriptores medicatiõnem eam maxime laudabant, probabant, & fauſtos illius ſucceſſus

z) Ibidem Cap. 3.

a) De morbo italico in fine.

b) De morbo gallico Cap: 69.

successus jactabant; non potuerunt tamen ulterius diffimulare gravissima illa mala quæ ab eadem metuenda sunt. Cura cum suffumigiis inquit c) MASSA, non est tuta & verax, nec sine timore nocuenti membrorum principilium, imo ægrotos sæpe recidivare & ad malas ægri tudines complicatas cum ista devenire: quæ sunt asthma, tussis, hydropisis, & marasmus; quare non administranda esse, nisi in inveteratis, & in virtute forti cum ægri tudine mala, in qua alia remedia non conferunt, & cum maxima observantia aëris & aliarum rerum non naturalium. Rationi curandi per suffumigia ait d) FALLAPIUS, sæpe ac sæpius gravissima succedunt incommoda, nec ita tuto procedit talis curatio, quare semper probavi, ut talem, quantum fieri potest fugiamus, aliquibus enim pessima & lethalis est. Mutat demum & RONDELETIUS pristinam suam sententiam e) dicens: hoc remedium desiderat vires robustas, quia forte est & periculosum. Et sic laudata antea suffituum methodus cecidit exalto.

§. XX.

Si jam methodi hujus curatoria ipsi patroni & defensores non potuerant inficias ire, quin ut non faterentur, eandem esse dubiam inefficacem, imo periculosam; quid ergo de universa ferme turba cæterorum scriptorum dicam, qui eam medendi rationem palam multo magis damnaverant & improbaverant? Sic JOHANNES BENEDICTUS f) affirmatissime scribit: "Suffumigia esse præstantissima venena, ex quorum fumo vidit ipse periisse quendam nobilem pictorem Bononiæ, & mulierem devenisse

c) Ubi supra.

d) Ubi supra.

e) Ubi supra.

f) *De morbo gallico* Cap. 4.

ad apoplexiam." Sic BENEDICTUS VICTORIUS *g)* cenſet: a ſuffitibus cavendum eſſe, uti ab inimico necem inferente, illis enim ſuffumigiis pravos & venenofos fumos atque vapores inſurgere, qui per os intrantes attingentesque membra & ſpirationis organa, in hiſque decumbentes, ſua vi adſtrictoria ſpirationem tollunt, & repente patientem ſtrangulant: pariter quoque per nares ad cerebrum permeant, & organa atque inſtrumenta facultatis animalis adeo offerciunt, ut in multis pereant ſenſus & motus, atque facillime fiat lapſus in epileſiam & apoplexiam, in tremorem & paralyſin ac ſpasmum. Sic ANTONIUS MUSA BRASSAVOLUS *h)* narrat: ſe quempiam vidiffe, qui ex fumo caput petente in apoplexiam incidit, & ſtatim mortuus in terram corruit, & idcirco laudat & jubet, ut ægri non ſuffumigentur, niſi capite extra conepum exerto. Sic ZACUTUS LUSITANUS *i)* affirmat: ſuffumigia ſuſpecta eſſe & in actuali eorum applicatione plures eſſe emortuos, neque proinde iis utendum eſſe, niſi cum cætera profunt, quoniam tunc in conclamato morbo melius eſt uti aliquo remedio quam nullo &c. Eandem de ſuffumigiis cinnabarinis ſententiam dixit FRACASTORIUS *k)* elegantiffimo exprimens carmine:

At vero & partim durum eſt medicamen, & acre,
Partim etiam fallax, quo faucibus angit in iſtis
Spiritus, eluctansque animam vix continet ægram.
Quocirca totum ad corpus nemo audeat uti,
Judice me; certis fortaffe erit utile membris.

Sic ALEXANDER TRAJANUS PETRONIUS varios modos, quibus ſuffumigium illud cinnabarinum adhiberi poteſt,

g) De morbo gallico Cap. 7.

h) Libro de morbo gallico.

i) Prax. Hiſtor. Libr. 2. Cap. 1.

k) Aphrodiſiac. pag. 291.

describens l) concludit: Suffumigia, nisi morbo jam inveterato, & ferme jam desperata salute, viribus tamen constantibus, nunquam administrari debere. Confirmat demum hanc veritatem casus ab illustr. VAN SWIETEN m) de foemina quadam lue venerea laborante adductus: cum desperatus videretur morbus, & ægra anxie opem quæreret, tentatum fuit, quid facerent suffumigia cinnabarina; sed prudenter tamen & magis refracta dosi. Nolo totum processum hujus casus describere & omnia symptomata quæ occurrebant, enumerare, sed relego quemque curiosum ad locum citatum, summam modo adducens: in hac foemina vis argenti vivi per alvum ruebat statim & hypercatharsin periculofam excitabat cum torminibus validis, opio dato, & sudoribus copiosis, cessantem quidem, sed redeuntem sæpius ac diu; dum penitus cessabat tandem, hydropicus crurum tumor successit; contabuit totum corpus & mors finem malorum fecit. Charta me, non argumenta deficerent, si omnes sententiam hanc tuentes adducere vellem auctores; mitto ideo plures alios, cum omnes Medici experientia tandem edocti, hanc medendi rationem jure neglexerint, & ab eadem jam dudum abstinuerint. Celeber. ASTRUC varias methodos olim adhibitas & nunc ad curandam luem veneream adhibendas describens, & inter se comparans, de eadem n) monet: hæc vero neglecta, rarius sensim usurpata, inefficacia, periculo, imo etiam solo ergastuli pædore infamata, in desuetudinem ita paulatim abiit, ut, cum prior hujus libri editio exiit in lucem anno 1736, affirmare auisim, vix ab annis 80 ægrotum unum fuisse, saltem in Galliis, qui se suffumigiis curandum præbuerit, certe nullum me-

l) *Aphrodisiac.* pag. 2300.

m) *De lue venerea* Tom. 5. pag. 513.

n) *De morb. vener.* Lib. 2. Cap. 3. editione secunda pag. 177.

dentium tunc in Gallis extitisse, ne unum quidem, qui ea methodo luem veneream curandam susciperet.

S. XXI.

Obsoleverat jam dudum suffitionum methodus ob rationes, ut superius satis abunde relatum fuit; sed cum omnis generis homines, quibus medicinalis ars cum ignorantissimis etiam ignota est, falcem suam in alienam messem immittant; venit ideo, continuat idem auctor, Lutetiam Agyrta quidam nomine CHARBONNIER, qui illico methodum novam (suffumigia intellige) curandæ lue venereæ a se repertam prædicabat, brevem, facilem, efficacem, sine periculo, sine incommodo ullo esse affirmabat; sanatorum a se numerum gloriosius jactabat & mirum in modum amplificabat; testes ultraneos producebat, sive a se sanati essent, sive potius, ut agyrtae quotidianum hoc habent, ex compacto præconium illi præberent. Pollicitationibus cuncta urbis compita implebat: *Ambubajarum collegia, mendicos, mimos, Balatrones*, id genus omne in suas partes trahebat: demum stupore vulgi, quod ubique stulte credulum est, & novitatis mire appetens, permultorum animos permovebat, allecabat. Intererat ideo reipublicæ quid de suffitionum viribus & facultate sentiendum esset certo definiri, ne, si forte inefficaces aut noxiæ, circulatoris deliramentis vel facinoribus præter æquum & bonum permitteretur civium incolumitas; ne contra, si proficuæ essent, temere repudiaretur medicina fortuito quidem oblata, sed quæ a peritioribus exulta, potuisset non mediocrem utilitatem habere, quapropter visum est magistratibus remedii effectus iteratis periclitationibus explorare, palam instituendis coram Medicis, quos facultas parisiensis, penes quam jus & norma decidendi, deligere iussa erat, ut tentamentorum omnium testes adessent oculati & idonei, utilitatumque, si quæ inde emer-

gerent, iudices æquissimi. Dictum factum. Sed quot periclitationes coram Medicis institutæ, quot in unaquaque periclitatione & cujus sexus ægroti, quæ eorum nomina, ætas, qua specie luis venereæ affecti erant, cum ad suffitiones selecti fuerint, quo modo suffumigator ille cum suffumigiis suis & quamdiu procedebat, quomodo singuli valebant tempore curationis, quænam symptomata occurrebant, & qui eventus secuti fuerunt &c. ? Omnia hæc a celeberrimo Astruc collecta & accuratissime descripta in tomo I. de morbis venereis libro 2. capite nono editione altera, quæ legi imo relegi merentur; sed cum hæc nimis proluxa sint, nolui ideo lectoribus meis, omnia speciatim recensendo, molestus esse; quale tamen de periclitationibus illis earumque eventibus iudicium ferendum est, summam consuetudinum omnium hic apponendam esse necesse duxi.

I. Inter ægotantes numero XXXVII. in quibus periculum suffitionem factum fuit, nullum fuisse, qui gravissima, imo ne qui gravi lue venerea infectus esset, sed in plerisque cutaneas tantum adfuisse affectiones, ad quas delendas exploratum est, suffumigia efficaciter valere, etiam non eradicata morbi causa.

II. Ægotantium singulos curationem per Anathy-miasim expertos fuisse æque diurnam, æque difficilem, æque laboriosam, ac per hydrargyrosim esse solet, si forte non diurniorem, difficiliorem, magis laboriosam.

III. Ea medicationis methodo mortem quatuor optetuisse; duos nempe in periclitatione prima, unum in secunda, & unum in quarta, quantumvis singuli ex morbo leviter ægotassent, & essent ætate integra & valida constitutione.

IV. Ex illis XXXVII. ægotantibus, qui suffiti fuerunt, viginti duobus ad minus, hoc est plus dimidio,

suffitiones frustra fuisse, cum inde fructum nullam perciperent, certe cum nullo modo sanati fuerint.

V. Ad summum ex illis XXXVII. fuisse XI. hoc est proxime partem tertiam, qui pro sanatis habiti fuerunt, sed quorum nonnulli brevi temporis intervallo recidivam luem experti sunt, quanquam, ut sanctissime juraverunt, nullum novæ contagionis admittendæ periculum adigerint, & a venere omni caute abstinerint.

§. XXII.

Quod si nunc vel ea solummodo, quæ jam a veteribus Medicis de hac, per suffumigia luem veneream curandi ratione observata fuerunt, considerentur, qui, etsi omni adhibita præcautione omnibusque servatis medicinæ legibus, eam instituerint, non potuerunt tandem dissimulare & non unanimi affirmare eandem esse noxiam, & hanc ob causam jam diu ab iisdem neglecta est. Quantæ ergo strages contingere olim debebant, dum agyrtæ, circumforanei, balneatores, mulierculæ, & quivis alii de fæce plebis, neglectis ex sola ignorantia omnibus præmissis & præmittendis, incerta nec determinata cinnabaris dosi, nulla habita circumstantiarum ratione, quam ægri & ipsius morbi, tam diætæ, aliarumque rerum non naturalium, hanc periculofam curam tentare audebant. Nec meliori via, hodierni etiam nostri plebeji suffumigatores, in hac curatoria methodo procedunt, qui provinciam hanc mendi, solius quæstus causa, non vero ægrotantium levaminis in se suscipiunt, & sacra hæc, non tam ex defectu Medicorum, quam potius vulgi præjudicio, illotis, ut ajunt, tractant manibus. Hi enim morbos a morbis distinguere non potentes, sæpe ægrotos, ne hilum quidem luis venereæ, sed prorsus alium morbum habentes, huic periculofæ curæ submitunt. Morbi gradum, si revera

venereus esset, nescientes, ægri temperamentum, præsentem ejus, in quo versatur, statum ignorantes, nullam præparationem, faciunt, nullam præcautionem habent, nec, quanam, & quomodo ea facienda esset, norunt. Neglectis itaque omnibus præmissis, ægrum vestibus indutum jubent supra doliolum, in quod ollam prunis plenam ponunt, inclinare caput, illud multis vestimentis tegunt, ne fumus cinnabaris ex doliolo exire possit, & compositionem cinnabaris ignorantes, nec unquam de ejus dosi cogitantes, sed pro lubitu suo eam determinantes, injiciunt cinnabarim prunis, ægrotis suis persuadentes, ut illi, qua potis est, diutius se sub vestimentis istis, inclinato in doliolum capite, & ore aperto detinerent, ipsi interim cinnabarim per vices injiciunt. Et sic nec tempus, per quod actus iste prolongari deberet, suffumigatores illi determinant, nec dosim cinnabaris statuunt, donec ipsi patientes, venenosum sulphuris vaporem ferre ulterius non potentes, & fere suffocati, vestimenta illa, contra voluntatem suffumigatorum, de se dejiciant, & hoc ipso ab imminente morte se liberent. Aëris hypocausti, in quo actio hæc fit, rationem nunquam respiciunt, nec intelligunt. Post multas, absque omni ægrorum levamine, repetitas suffitiones, unicum ac commune, ad excusandam suam ignorantiam, habent refugium, quod scilicet morbus horum ægrorum immedicabilis sit. Et sic miseri, tam crudelem curam passi, & a pristino suo malo non liberati, frustrantur etiam spe, se in posterum curatos fore. An ergo meliores hodie, quam qui olim visi fuerunt, expectandi sunt a fumigatoribus eventus? certe iidem, non vero alii. Vidi duos, quorum morbi, (an vero certe venerei? ipsi ignorant,) hac arte a fumigatoribus tractati fuerunt, & quibus dentes, omnes ad unum, deciderunt, hinc edentuli & rauci facti, loquela & masticatione orbati, miseram transigunt

1777

vitam, licet viribus robusti, & juvenili ætate sint. Si porro periclitationes illæ, vel nostra jam ætate cum suffumigiis, in lue venerea affectis, institutæ accurate perpendantur, & ad amussim examinentur, quis medentium rationalium modo sperare non vero affirmare auderet, potuisset? tot e XXXVII. ægrotis ad plures abituros, tot imperfecte sanos evasuros, licet levi malo affecti fuerint, tot brevi tempore post curam, recidivam passuros, absque omni, novi contagii, admisione, si iidem ipsi patientes alia, tutiori & efficaciori methodo, sub iisdem cautelis tractati fuissent? certe nullus, me saltem iudice. Tot ergo plurimum medentium observata, licet clarissime evincant, methodum, per suffumigia luem veneream curandi, non modo inefficacem; sed etiam periculosam & noxiam esse; sed cum omnia hæc, modo a posteriori petita sint, quæ tanquam superficialia, quisque, etiam hospes in medicina, videre & observare potest, quamvis causam ignoret. Non sufficit ergo, Medicum rationalem modo speculatorem agere, & his, quæ videt, contentum esse; quum ejusdem sit horum omnium rationem etiam reddere. Nostri ergo interest, ut a priori etiam probeamus, rationem, per suffumigia cinnabarina luem veneream curandi, inefficacem, nec tutam, imo periculosam & noxiam esse, simulque perpendamus, an eadem, in malis saltem topicis a lue venerea ortis, ut quidam volunt, locum obtinere potest.

V.

Probatum itur, ut ajunt a priori, methodum per suffumigia cinnabarina luem veneream curandi, inefficacem, nec tutam, imo periculosam & noxiam esse, simulque perpenditur, an eadem, in malis saltem topicis a lue venerea ortis, ut quidam volunt, locum habere potest?

§. XXIII.

§. XXIII.

Postquam, tam multos, superius jam relatos, & infaustos cinnabarinæ suffitionis eventus vidimus; devenimus tandem ad considerandam eorum causam; ut vero horum omnium nodus solvatur & ratio extra omnem dubitationis aleam patefiat, chemia nobis erit cynosura; cum unice illius ope omnium corporum naturalium compositiones penetrantur. Mediante ergo illa & cum cinnabari nostra sumus processuri. Si nativæ cinnabari sal alcali, lapis calcareus, aut creta adduntur, vel loco horum metallum aliquod, quæ inter se mixta, committuntur retortæ, hæc vero balneo arenæ, & instituitur revificatio, videmus mercurium in præpositum excipulum aquam habens transcendere, substantiam vero cinnabari adjectam in retorta cum sulphure, quod hydrargyro junctum cinnabarim constituerat, unitam remanere; obtinemus itaque ex cinnabari per analysin hanc mercurium & sulphur. Eandem cinnabaris compositionem declarat etiam alia methodus synthetica dicta: sulphuris enim liquato, si hydrargyrum sub perpetua agitatione adjicitur, & agitatio illa continuatur, usque dum omnes globuli mercuriales disparuerint, surgit inde pulvis niger, qui, cucurbitæ prius immixtus & balneo arenæ impositus, atque parem caloris gradum passus, post refrigeratum demum vas, repræsentat nobis veram cinnabarim, quam factitiam dicunt. Cinnabarim ergo, tam analysis quam synthesis o) clarissime evincunt, ex sulphure & hydrargyro componi. Post cinnabarim vero in ejus principia constitutiva resolutam, veniunt nunc eadem ipsa seorsim consideranda; utrum scilicet eorum, in lue venerea, per suffumigia cinnabarinæ

o) Vide illustr. SPIELMANN Instit. Chemic. experim. 93.

curanda, esset activum? Jam vel me tacente quisque rerum medicarum gnarus affirmabit, sulphur in suffitu cinnabarino nihil ad rem facere, omnem vero efficaciam, in hoc etiam casu, a solo mercurio expectandam esse; cum idem ipse absque omni sulphuris additione, tam crudus in forma unguenti corpori humano exterius illitus, quam chemice etiam præparatus & interne sumptus, omni non tempore efficacissimus ad curandam luem veneream a medicis observatus fuit, quo, nec nostra etiam ætate, præsentius ac valentius contra hoc malum, habemus remedium, qui ideo omnibus aliis antiveneris medicamentis jure præripit palmam.

§. XXIV.

Quamvis mercurius his duobus modis, nuper relatis, in lue venerea adhibendus, tutissimum, & quasi specificum remedium sit, ut tot multorum medicorum experimentis comprobatum habemus; sed nostræ adhuc considerationis est, ut decidamus, an idem ipse mercurius, ope suffitus cinnabarini, in eadem lue venerea, tam tuto & cum eadem efficacia, ac in duobus prioribus modis, administrari potest? sin autem, quid esset causæ? Ut vero, quod ajunt, rem acu tangamus, alterum cinnabaris principium, sulphur scilicet, considerandum est, in quo examinando eandem chemiam certissimam magistram sequemur. Sulphur ex principio inflammabili & acido vitriolico constare, luce clarius probatum *p)* habemus. Si jam nunc ipsam cinnabaris operationem accurate examinamus, & in effectus ab ea provenientes, sollicitè inquiramus, facile horum omnium rationem reddere possumus.

p) Idem ibidem experim. 27.

Dum cinnabaris prunis inspergitur, sulphuris principium inflammabile accenditur, & ardet in flammam cæruleam erumpens; acidum vero vitriolicum, alterum sulphuris principium constituens, & mercurius vivus, ad compositionem cinnabaris sumptus, nullo ulterius compede ligata, & vi caloris agitata, attenuantur, ejusque violentia volatilia redduntur. Ita igne confumitur pingue combustibile, dissipatur ponderosum acidum, mox coagulandum proprio pondere, simulac extra dispergentis flammæ vim disperfum. Hinc accensi sulphuris, certa animalia suffocans vapor, os apertum & nares intrans, atque viam aëream cum inspiratione petens, applicatur nervis, musculis laryngis interstitia segmentorum cartilagineorum in aspera arteria nectentibus, bronchiis vesiculisque. Hinc spasmo convulsos contrahit adeo, ut pulmo in tussim anhelam quassatus frustra, & fere penitus contractus, non patiatur, se expandi ab aëris pondere, licet laborioso, at inani anhelitu dilatetur pectus. Unde subitaneas suffocationes, vel si hoc malum effugitur, tusses periculosas, immedicabile asthma sequi, nec non sæpe phthisi pulmonali originem dari, quisque facile largiri potest.

§. XXV.

Sed in ea ratione, dum sulphuris principium inflammabile comburitur, & acidum ejus in vaporem dissipatur, mercurius quoque eodem ipso calore agitatus, & in metaphysicas atomos divisus, atque volatilis redditus, glandulis faucium mucosis ac salivalibus, ad quas humores per os excernendi, naturaliter ruunt, applicatur, & eos vi sua magis attenuat. Hinc fit, quod brevi tempore post suffitum, non pauca salivæ copia per os effluit. Et licet oris, gutturis, aut narium, quæ hæc loca sæpe de-

pascunt, ulcuscula venerea per hunc actum depurari, vel
 & consolidari observentur; non sequitur tamen ex hoc
 concludere & affirmare, totum jam malum venereum ab-
 latum esse; cum mercurius fluente saliva, & ipse cum ea
 statim eliminatur, qui alias deberet prius corpus huma-
 num intrare, sanguini tradi, vim arteriarum experiri,
 dein universæ humorum massæ communicari, & ad eam
 attenuandam, certum aliquod tempus, fat tamen longum,
 vel per minutissima vasa circumduci, tandem ad glandu-
 las faucium mucosas atque salivales pervenire & demum
 fluxum hunc efficere. Docent hoc duæ, supra com-
 memoratæ methodi, quibus mercurius ad curandam luem
 veneream adhibetur. Ille enim chemice præparatus &
 ore sumptus, vel crudus in forma unguenti externe cor-
 pori humano mechanice applicatus, non statim nec per
 duas aut tres horas, ut post suffitum cinnabarinum acci-
 dere soleat, & ex exemplo ab illustr. VAN SWIETEN ad-
 ducto pateat, sed ad summum post quatuor tresve dies,
 hunc salivæ fluxum in ore excitat. Hæret igitur ille in cor-
 pore longum tempus, & humoribus mixtus, permeat
 cum istis omnia vasa, atque demum ad hæc loca perve-
 niens, hunc effectum producit; sed in hocce nostro casu,
 de quo hic fermo est, aliter res se habet: nam idem mer-
 curius immediate & primo petit hanc excretoriam viam,
 quam alias ultimo & mediate, ut in duobus prioribus
 modis vidimus, attingere debuisset. Mercurius itaque,
 per suffitum cinnabarinum, ad curandam luem veneream
 adhibitus, licet vasis excretoriis oris communicetur, &
 statim salivæ fluxum per os excitet, sed intacta reliquo-
 rum humorum massa; hinc habemus rationem, cur, hac
 methodo curati, nunquam perfecte sanati fuerunt, &
 pro sanatis habiti, nullo novo contagio admisso, semper
 recidivant, ut ex periclitationibus a celeberr. ASTRUC

collectis, & multorum aliorum observationibus evidenter patet.

§. XXVI.

Etli omnis Medicorum schola non amplius jam doceat de suffumigiis cinnabarinis in lue venerea adhibendis, nec ullus medentium rationalium nostra ætate his (præter agyrta & plebem,) utitur, sed omnes methodum hanc pro imperfecta, periculosa & noxia, jure agnoscant; non defunt tamen, qui alteri opinioni annuunt: methodum scilicet hanc, in malis topicis a lue venerea ortis, adhiberi posse. Illustr. VAN SWIETEN methodum hanc per suffumigia luem venersam curandi considerans, & cum aliis methodis mercurialibus comparans, licet non neget, eam esse periculosam, & a sulphuris vapore suffocante subitam mortem, vel alia gravia mala sequi posse; non declinat tamen in totum ab hac methodo, dum q) dicit: "Subinde tamen cinnabaris suffumigium adhibetur ita, ut, topica determinatione, fumus ille tangat quasdam partes; bubonem e. g. in inguine, durum, qui suppurantibus remediis pertinaciter resistit, ulcera venerea narium periculosa". Sic celebr. ASTRUC, qui optimum tractatum de lue venerea conscripsit, & totus in eo est, ut probet, anathymiasim, seu suffitionum methodum, nullatenus cum aliis comparandam esse, eamque pulmonibus noxiam, fallacem, & multis aliis de causis periculosam, & qui tam multa & varia, ad probandam hanc veritatem, collegit exempla, de quibus jam supra dictum fuit; relinquit tamen & is litem sub judice, dum sic ratiocinans r) ait: "quod si forte tamen suffitiones sub

q) *De lue venerea* Tom. 5. Comment. suorum pag. 516.

r) *De morbis vener.* lib. 2. Cap. 13. pag. 243. editione secunda

cenſu medico etiamnum retinendæ videantur, ne ſit quærendi locus quidquam arti detrahi, non tanquam catholicum, ſeu univerſale remedium, cujus vicem implere minime poſſunt, ſed tanquam topicum, cutaneis ſeu localibus tantum affectionibus adhibeantur, contra quas vulgo creduntur pollere efficaciffime”. Poſt hæc recenſet idem auctor caſus, in quibus ſuffitiones illæ cinnabarinæ adhiberi poſſunt, quos tamen omnes hic mitto, ſequentes modo adducens, de quibus illæ ibidem ſic pergit: “ in ulceribus calloſis, foetidis, dyſepulotis oris vel narium, cum offium ſubſtratorum carie, quæ ab inveterata lue venerea ortum habent ”. Addit tamen ſequentia: “ in his tamen ulceribus, ſi HERMANNUS ſ) BOERHAAVE audiendus eſt, ſuffumigia ex cinnabari, parvo & ſæpe infortunato ſucceſſu adhibentur. Relinquit igitur celebris vir lectores ſuos in dubio, &, quod una manu dat, altera eripit; nam conditio nihil poſſit ineſſe.

§. XXVII.

In his itaque, tam magnorum in arte noſtra viro-
rum, contrariis ſententiis, nihil nobis certi & veri aſſu-
mere poſſumus, niſi prius proprium noſtrum iudicium ad
id adhibeamus; & cum materia hæc ſit noſtrum objectum
in quo nunc verſamur, liceat igitur & nobis quæcun-
que ratiocinium in hoc caſu adferre: dum ſumus cinnabaris
ulceribus venereis os vel nares depaſcentibus, quæcun-
que velles modo, applicatur; nequaquam tamen evitari
poſteſt, quin idem ſuffocans vapor nares & os petens,
cum inſpiratione, ad quam perendam lege naturæ omni
momento cogimur, pulmones non intret; per conſequens

ſ) *Operat. chemic. part. 3. proceſſu 202.*

eundem noxium effectum in iisdem producet, de quo jam supra abunde dictum fuit. Est ergo primum argumentum, cur suffumigia cinnabarina nec topica quidem determinatione, in hoc casu sine noxa pulmonum adhiberi possunt. Alterum argumentum idem erit ac superius: a mercurio scilicet ad ulcera hæc delato, licet eadem depurentur vel consolidentur, sed non eradicata eorum causa, quæ in tota humorum massa hæret, & ad quos mercurius non pervenit, unde semper recidivum malum sequitur; & hanc ob causam methodus hæc ad curandam luem veneream est imperfecta & fallax. Stabit ergo sententia sagacissimi BOERHAVE semper vera & firma, qui dixit: suffumigia cinnabarina adversus venerea mala narium oris, gutturis, parvo & sæpe infortunato, successu adhiberi. Post hæc a nobis considerata, veniunt nunc eorundem suffumigiorum ad alias corporis humani partes, e. g. bubones, tophos, exostoses, gummata, ganglia dolores artuum, &c. ut iidem præclari viri volunt, topicæ determinationes dijudicandæ. In his quidem casibus, nihil nobis tale metuendum habemus, ac in prioribus, respectu pulmonum; sed, an plus nobis emolumenti exinde polliceri possimus, quam in prioribus, perspicendum est. Dum cinnabaris comburitur, mercurius vi caloris fertur sursum, qui alias pondere suo semper nititur deorsum; sed caloris columna, quo longius extenditur, eo fit debilior; ergo plurimi jam globuli mercuriales, a vi caloris diminuta sustentari non potentes, pondere suo cadunt deorsum, vel, majori ejusdem caloris vi, ad varias partes dissipantur, antequam hæc loca tangant. Et si qui eorum prædicta loca tangant, sola caloris vi in corpus humanum impingi non possunt; nec mercurius, sicco corpori applicatus, ab eodem resorbetur, nisi validus mechanismus, ut in frictione mercuriali ope manuum fit, ad id accedat. Hanc comparativam suffumigiorum ad

varia loca adplicationem perspexit & celebrer. VAN SWIETEN dum t) ait: " videtur satis constare, potentius agere cinnabaris suffumigium dum naribus & ore attrahitur;" addit tamen: sed quanto cum periculo suffocationis hoc fiet. Jam vellem, ut præclari illi viri, ipsi sibi contradicentes, (si hæc non sufficiunt) nos doceant, ob quasnam rationes (de quibus tamen illi prorsus tacent, licet usum suadeant) hæc suffumigia adhibere deberemus? Exulet ergo ex medicina, hæc noxia, & semper imperfecta curandi methodus; nec veniat unquam, apud æquos rerum æstimatores, in contentionem honoris & utilitatis; neve hoc ipso, agyrtis, & plebi præbeatur anfa, nam: *salus populi suprema lex.*

t) Tom. 5. de lue venerea pag. 514.

ULB Halle

008 565 791

3

DISSERTATIO INAUGURALIS
MEDICO - CHEMICA

DE

ANATHYMIASI

CIN

DE O
GRATIOSA

PRO
SUMMOS

ET PR
RIT

INCLYTA ARG
SOLENN

ANN
DIONY

Excudebat JO

